ISSN 2080-1807

TORUŃSKIE STUDIA BIBLIOLOGICZNE
2019, nr 1 (22)

Katarzyna Jamrozik*

Uniwersytet Wrocławski

e-mail: katarzyna.jamrozik@uw.edu.pl

Jakub Maciej Łubocki**

Uniwersytet Wrocławski

e-mail: jakub.lubocki@uw.edu.pl

Porównanie zasobu leksykalnego obu wydań *Podręcznego słownika bibliotekarza* na przykładzie słownictwa z zakresu prasoznawstwa

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TSB.2019.004>

STRESZCZENIE: Za pomocą językoznawczej konfrontatywnej metody porównawczej dokonano analizy pierwszego (1955 r.) i drugiego wydania (2011 r.) *Podręcznego słownika bibliotekarza*, pod kątem identyczności i różnic występujących w obszarze opisu leksykograficznego słownictwa z zakresu prasoznawstwa. Właściwe badania poprzedzono zarysem wad i zalet obu wydań. Analiza przebiegała na trzech poziomach, które miały charakter ilościowy i jakościowy. Na pierwszym poziomie porównano, które z haseł występują w obu wydaniach, a które tylko w jednym. W ten sposób uzyskano listę łącznie 148 haseł z zakresu prasoznawstwa (1955: 78 haseł prasoznawczych, co stanowi 3,60% wszystkich haseł, nie licząc odsyłaczy; 2011: 146 tj. 3,46%; 2011: dodano 70 haseł, 2 usunięto, 5 haseł nieprasoznawczych zyskało dodatkowo znacze-

* Uczestniczka studiów doktoranckich prowadzonych na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego.

** Uczestnik studiów doktoranckich prowadzonych na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego.

nie prasoznawcze). Na drugim poziomie hasła występujące w obu wydaniach (76 haseł) porównywano pod kątem tożsamości i różnic formalnych (czy w obu wydaniach: hasło ma dosłownie to samo brzmienie (9) / dosłownie tę samą treść lecz w różnej redakcji językowej (19) / hasło różni się kształtem treściowym i językowym (48)). Na poziomie trzecim ostatnią kategorię haseł analizowano pod kątem rodzaju zmian znaczeniowych: doprecyzowanie (12), rozszerzenie definicji (10), zwiększenie liczby jej znaczeń (9) lub zmniejszenie (2), zmiana znaczenia definicji (3), zmiana znaczenia z powodu przemian technologicznych, społecznych, ideologicznych (3), nadanie istniejącej wcześniej definicji dodatkowego znaczenia prasoznawczego (5), zastąpienie wyliczenia wyrazów bliskoznacznych pełną definicją (2). Wyniki przeprowadzonej analizy nie pozwoliły na wyciągnięcie uogólnionych wniosków, dotyczących tendencji w rozwoju terminologii prasoznawczej: większość zmian obserwowanych w definicjach nie wynikała z ich dostosowania do przemian świata współczesnego, a z usuwania błędów i nieścisłości. Nie ustalono też, jaka część haseł wprowadzonych pierwszy raz w wydaniu z 2011 r. była spowodowana rozwojem prasoznawstwa (a nie usunięciem przeoczenia z 1955 r.).

SŁOWA KLUCZOWE: *Podręczny słownik bibliotekarza*, słownictwo prasoznawcze, prasoznawstwo, obraz leksykograficzny.

Wstęp

W 1955 r. ukazał się *Podręczny słownik bibliotekarza*¹ (dalej: PSB₁) – pierwsze tego typu polskie wydawnictwo, zaspokajające potrzebę uporządkowania i objaśnienia szeroko pojętej terminologii bibliologicznej². W późniejszych dziesięcioleciach ukazało się kilka kolejnych wydaw-

¹ H. Więckowska, H. Pliszczyńska, *Podręczny słownik bibliotekarza*, Warszawa 1955. (Dalej: PSB₁).

² „Potrzeba usystematyzowania i wyjaśnienia słownictwa bibliotekarskiego jest od dawna odczuwana przez polski świat pracowników książki, zarówno przez teoretyków, jak i praktyków. Słownik niniejszy zmierza do zadośćuczynienia tej potrzebie [...]. W literaturze polskiej nie posiadamy dotąd ani encyklopedii, ani słownika bibliotekarskiego” – PSB₁, s. 7, 10. Oczywiście wówczas pojęcie „bibliologia” nie było aż tak rozpowszechnione w Polsce jak dziś, a ten obszar nauki, który obejmuje zagadnienia książki (dokumentu),

nictw o charakterze słownika czy encyklopedii z tego zakresu³, jednakże oprócz dwóch tytułów żadne z nich nie doczekało się wznowienia, a te, które zostały wznowione⁴ z różnych względów z trudem poddają się porównywaniu⁵. Zatem dopiero ukazanie się w 2011 r. drugiego wydania *Podręcznego słownika bibliotekarza*⁶ (dalej: PSB₂) umożliwiło ciekawą sytuację badawczą, w której na podstawie obu wydań PSB można było dokonać leksykograficznych⁷ badań porównawczych w obszarze bibliologii.

biblioteki i informacji nazywano najczęściej bibliotekoznawstwem, ewentualnie księgoznawstwem – por. K. Migoń, *Nauka o książce. Zarys problematyki*, Wrocław 1984, s. 52–55.

³ Z ważniejszych należy wymienić: *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, pod red. K. Głombiowskiego, B. Świdorskiego, H. Więckowskiej, Wrocław 1976. *Encyklopedia wiedzy o prasie*, pod red. J. Maślanki, Wrocław 1976. *Słownik terminologiczny informacji naukowej*, pod red. M. Dembowskiej, Wrocław 1979. *Współczesne polskie księgarstwo. Mały słownik encyklopedyczny*, [pod red. R. Cybulskiego], Wrocław 1981. *Współczesne polskie drukarstwo i grafika książki. Mały słownik encyklopedyczny*, [pod red. B. Kleszczyńskiego i K. Racinowskiego], Wrocław 1982. *Współczesne polskie intraligatorstwo i papiernictwo. Mały słownik encyklopedyczny*, [pod red. J. Celmy-Panka i S. Libiszowskiego], Wrocław 1986.

⁴ *Słownik encyklopedyczny terminologii języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*, pod red. B. Bojar, Warszawa 1993; wydanie 2. pod tytułem: *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*, oprac. B. Bojar, Warszawa 2002. *Encyklopedia wiedzy o książce*, pod red. A. Birkenmajera, B. Kocowskiego, J. Trzynaśdłowskiego, Wrocław 1971; jej tradycję kontynuuje: *Encyklopedia książki*, t. 1–2, pod red. A. Żbikowskiej-Migoń i M. Skalskiej-Złat, Wrocław 2017.

⁵ *Słownik encyklopedyczny informacji...* doczekał się wznowienia stosunkowo szybko (9 lat), w związku z czym trudno na podstawie jego wydań zaobserwować jakieś poważniejsze zmiany spowodowane upływem czasu. I choć samo dzieło zostało „znacznie [...] zmienione i poszerzone” (*Słownik encyklopedyczny informacji...*, dz. cyt., s. 7) pod wpływem rozwoju dyscypliny, którą obejmuje, co daje pewne możliwości porównawcze, to jednak zostało ograniczone dość wąskim zakresem zebranego słownictwa. Z kolei koncepcja wydawnicza i założenia redakcyjne *Encyklopedii książki* (próba opisu nowych zjawisk; obszerna część eseistyczna; nacisk położony na przekrojowe hasła syntetyczne, a ograniczenie haseł szczegółowych dot. instytucji, organizacji, stowarzyszeń; rezygnacja z haseł biograficznych, topograficznych i geograficznych; skromny aparat ilustracyjny; autorski charakter haseł itd. – *Encyklopedia książki*, dz. cyt., t. 1, s. 7) tak diametralnie różnią się od koncepcji i założeń *Encyklopedii wiedzy o książce* (historyczny charakter opracowania; dążenie do kompletności; bogactwo haseł szczegółowych; obficie ilustrowana; redaktorska unifikacja haseł – *Encyklopedia wiedzy o książce*, dz. cyt., s. V–VI), że łączy je w zasadzie tylko ośrodek opracowujący i idea polskiej przekrojowej encyklopedii bibliologicznej.

⁶ G. Czapnik, Z. Gruszka, H. Tadeusiewicz, *Podręczny słownik bibliotekarza*, Warszawa 2011. (Dalej: PSB₂).

⁷ Leksykograficznych a nie językoznawczych. Słowniki nie do końca podają rzeczywiste znaczenie wyrazów – jedynie gromadzą ich opisy leksykograficzne, które mają mniej

Istnieje kilka dalszych przesłanek, kwalifikujących ten tytuł do takich badań:

- 1) oba wydania dzieli ponad półwiecze (56 lat), co powinno umożliwić obserwację zmian w czasie, a na tej podstawie – obserwację rozwoju, upadku lub stagnacji dyscypliny (aspekt ilościowo-formalny) oraz zmian w definiowaniu jej przez pryzmat poszczególnych składników odzwierciedlonych w definicjach ich terminów (aspekt jakościowy);
- 2) zakres obu słowników jest podobnie szeroki, obejmujący słownictwo z wielu subdyscyplin bibliologicznych⁸, co gwarantuje dostatecznie dużą próbę badaną, a także obserwację udziału poszczególnych dziedzin i zagadnień oraz przemian w nich zachodzących;
- 3) oba słowniki zostały opracowane według tej samej metody, w tym samym ośrodku (Uniwersytet Łódzki), a drugie wydanie jawnie wzorowano na pierwszym⁹, co gwarantuje porównywalność obu słowników;

lub więcej wspólnego z tym rzeczywistym znaczeniem. W związku z tym słowniki ukazują nie rzeczywistość językową, a jedynie obraz leksykograficzny – autorskie definicje zawsze w jakimś stopniu są przepuszczone przez pryzmat konkretnego leksykografa, a więc przekazują jedynie jego ustalenia na temat rzeczywistości. Nawet w przypadku słowników terminologicznych, które ze swej natury dążą do jak największej precyzji i adekwatności w ustalaniu zakresu semantycznego definiowanych pojęć, wpływ „czynnika ludzkiego” jest nieunikniony. Wobec tego prawdopodobnie definicje słownikowe nigdy do końca nie są obiektywne, rzeczywiste. To mogą pokazać dopiero kolokacje, a więc umiejscowienie słowa w kontekście, co dzieje się w korpusach językowych – zob.: P. Żmigrodzki, *Leksykografia jako przedmiot uniwersyteckiej edukacji polonistycznej*, „Poradnik Językowy” 2001, z. 9, s. 42 (punkt 3.).

⁸ „Obok [...] rdzenia, obejmującego bibliotekoznawstwo i bibliotekarstwo w pojęciu jak najszerszym, włączono do *Słownika* terminy z dziedzin pokrewnych, jak drukarstwo, introligatorstwo, księgarstwo, papiernictwo, przemysł wydawniczy” – PSB₁, s. 8.

„Słownik uwzględnia terminy z następujących dyscyplin (dziedzin, zagadnień): archiwistyka, bibliofilstwo, bibliografia, bibliotekarstwo [...], bibliotekoznawstwo [...], czasopiśmiennictwo, czytelnictwo, drukarstwo, edytorstwo, językoznawstwo, komunikowanie społeczne, księgarstwo, nauka o informacji, nauka o książce, nauki pomocnicze historii i literaturoznawstwa, oprawoznawstwo, pedagogika i psychologia, papiernictwo, popularyzacja (reklama, marketing), reprografia, sztuka książki” – PSB₂, s. 9.

⁹ Nawet w tak zasadniczych aspektach jak redakcja techniczna: w obu słownikach odsyłacze uzupełniające mają formę „Zt.” (od: zobacz też), którą we współczesnych publikacjach spotykamy bardzo rzadko.

- 4) mimo wszystko wydanie drugie jednak zostało gruntownie przejrane, poprawione, uzupełnione i przeredagowane¹⁰, w związku z czym jego ewentualne podobieństwo do wydania pierwszego nie będzie związane z machinalnym odtworzeniem po kilkudziesięciu latach.

Z tych powodów uzyskujemy pewność, że porównuje się porównywalne.

Należy wspomnieć także o mankamentach obu wydań, które są widoczne nawet dla średniozaawansowanego użytkownika i które zostały zasygnalizowane w recenzjach obu słowników. W przypadku PSB₁ Jadwiga i Wojciech Kołodziejscy¹¹ wytknęli nieścisłość wielu definicji, ich zbyt szeroki lub wąski zakres lub wręcz błędne definiowanie, odnaleźli hasła, które nie istnieją w rzeczywistości i nie są znane językowi polskiemu, podali szereg terminów, które nie znalazły się w siatce haseł, a mieściły się w przyjętym zakresie, zaznaczyli także kilkanaście błędnych lub dyskusyjnych ekwiwalentów w języku rosyjskim i angielskim oraz podkreślili, że brak informacji o rodzaju gramatycznym terminu stanowi spore utrudnienie i kwestie te powinny zostać poprawione w drugim wydaniu (niestety nie zostały). Szczegółową egemplifikację tych niedociągnięć, ze szczególnym uwzględnieniem problemu ekwiwalencji w językach obcych, wraz z dodatkiem szeregu nowych usterek (forma językowa haseł, wprowadzenie haseł powszechnie używanych lub nadanie im trywialnych definicji) podaje Maria Dembowska¹². O niedostatecznym poziomie opracowania PSB₁ w opinii współczesnych świadczy fakt, że nawet recenzja Wandy Kiedrzyńskiej¹³, która miała charakter

¹⁰ „[...] wypracowano nowe założenia polegające na: weryfikacji dotychczasowego zasobu leksykalnego *Słownika* [mowa o jego pierwszym wydaniu – przyp. aut.], rezygnacji z obecności terminów powszechnie znanych, dokonaniu selekcji wśród haseł z zakresu informacji naukowej ze względu na ich występowanie w innych licznych pozycjach leksykograficznych, pominięciu sformułowań regionalnych i potocznych, usunięciu terminów przestarzałych, dodaniu pojęć nowych i funkcjonujących współcześnie” – PSB₂, s. 8.

¹¹ J. Kołodziejska, W. Kołodziejski, *Podręczny słownik bibliotekarza* / Helena Więckowska, Hanna Pliszczyńska. – Warszawa, 1955 [recenzja], „Przegląd Biblioteczny” 1955, nr 3/4, s. 322–323, 325–326.

¹² M. Dembowska, *Z myślą o nowym wydaniu słownika bibliotekarza*, „Przegląd Biblioteczny” 1957, nr 1, s. 24–42.

¹³ W. Kiedrzyńska, *Podręczny słownik bibliotekarza* / Helena Więckowska, Hanna Pliszczyńska. – Warszawa, 1955 [recenzja], „Normalizacja” 1955, nr 8, s. 488–489.

czysto informacyjny (pozostałe recenzje mają charakter oceniający), zwróciła uwagę na braki w siatce terminów i błędne ekwiwalenty. Jednak przed wydaniem jednoznacznej oceny na temat PSB₁, trzeba mieć wzgląd także na warunki, w jakich powstawał ten słownik i jego trudną sytuacją pioniera.

Niestety, w zasadzie tych samych błędów nie ustrzegli się autorzy PSB₂, co wytłumaczyć mogą już tylko skomplikowane losy wydawnicze tej reedycji. Elżbieta Herden¹⁴ ponownie zauważa niedostatki w siatce haseł i odsyłaczy (odsyłacze kierują do haseł, które nie istnieją), zdezaktualizowanie niektórych terminów oraz znów brak terminów, które są powszechne w praktyce bibliotekarskiej, a nie zostały uwzględnione – na te fakty zwraca również uwagę Dariusz Grygrowski¹⁵. Znów jednoznacznie negatywnie wypowiedziano się także na temat ekwiwalentów w językach obcych. Jan Wawrzyńczyk¹⁶, analizując ekwiwalenty rosyjskie, zwraca uwagę na rozliczne błędy w postaci braku ekwiwalentu rosyjskiego, mimo że występuje on w tym języku, ekwiwalentów nieadekwatnych z różnych powodów, ekwiwalentów z błędami gramatycznymi, interpunkcyjnymi i ortograficznymi, a nawet literówkami. Podobne uchybienia w kwestii ekwiwalentów niemieckich dostrzega E. Herden, która swoją recenzję kończy adekwatnym podsumowaniem: „Doceniając wysiłek twórców *Podręcznego słownika bibliotekarza*, można stwierdzić, że niewątpliwie będzie on przydatnym narzędziem dla bibliologii i historycznego bibliotekarstwa. Natomiast niekoniecznie znajdziemy w nim terminologię bibliotekarstwa współczesnego. I to byłby najpoważniejszy zarzut stawiany tej publikacji”¹⁷. Ogół tych zrekapitulowanych uwag należy mieć na uwadze podczas lektury wniosków płynących z poniższej analizy.

¹⁴ E. Herden, *Podręczny słownik bibliotekarza* / Grzegorz Czapnik, Zbigniew Gruszka, Hanna Tadeusiewicz. – Warszawa, 2011 [recenzja], „Roczniki Biblioteczne” 2012, s. 225–227.

¹⁵ D. Grygrowski, *Podręczny słownik bibliotekarza – nowa edycja*, „Poradnik Bibliotekarza” 2012, nr 3, s. 19.

¹⁶ J. Wawrzyńczyk, *Podręczny słownik bibliotekarza* / Grzegorz Czapnik, Zbigniew Gruszka, Hanna Tadeusiewicz. – Warszawa, 2011 [recenzja], „Slavia Orientalis” 2012, nr 4, s. 533–536.

¹⁷ E. Herden, dz. cyt., s. 228.

Metoda pozyskiwania materiału

Z zasobów PSB₁ i PSB₂ wynotowano hasła z zakresu prasoznawstwa, tworząc w ten sposób podzasób. Kwalifikowanie do podzasobu odbywało się na podstawie rozeznania autorów w tej dyscyplinie, kontrolując ten subiektywny proces¹⁸ poprzez weryfikację wytypowanych do podzasobu haseł, z wiodącym w tej dziedzinie polskim wydawnictwem informacyjnym – *Encyklopedią wiedzy o prasie*¹⁹ – oraz wyrywkowym sprawdzeniem, czy hasła tej encyklopedii, o ile wystąpiły w PSB, zostały w nim zakwalifikowane do prasoznawstwa. Kwalifikowanie obostrzono restrykcyjną zasadą włączania tylko tych haseł, które są *stricto* prasoznawcze i stanowią jego rdzeń terminologiczny, pomijając te hasła, które są wspólne dla innych dziedzin, a nie są dla prasoznawstwa zasadnicze (np. „Łam”), a także te, które choć istotne dla nauki o prasie, to przejęte z języka ogólnego utrzymały swoje powszechne mnogie znaczenie (w ten sposób nie włączono np. hasła „Redaktor”, które choć ściśle związane z produkcją prasy, to jednak nie ma konotacji czysto prasoznawczej – w przeciwieństwie do „Redaktor działu”, które znalazło się w wynotowanym zasobie). Tak ostra selekcja podyktowana była z jednej strony możliwościami ekscerpcji przez autorów materiału z analogowego nośnika, na których opublikowano oba słowniki²⁰, z drugiej zaś chęcią statystycznego uchwycenia zmian w obrębie terminologii ścisłego prasoznawstwa.

Po ustaleniu podzasobu haseł prasoznawczych w obu słownikach, dokonano analizy porównawczej o charakterze jakościowym i ilościowym.

¹⁸ Który miałby większe znamiona obiektywności, gdyby do słowników dołączono indeks rzeczowy, co przynajmniej w przypadku PSB₂ było planowane: „Wychodząc zaś naprzeciw tym, którzy chcieliby przy pomocy słownika osiąść wiedzę terminologiczną dotyczącą wybranych dziedzin bibliotekarstwa i nauk pomocniczych, zdecydowano, że przyszła publikacja będzie miała uzupełnienie w postaci indeksu w układzie rzeczowym. Obejmuje on kilkanaście działów, w obrębie których zostaną podane w porządku alfabetycznym wszystkie terminy z danego zakresu” – B. Karkowski, „Słownik bibliotekarza” – *rozważania przed nowym wydaniem*, „Przegląd Biblioteczny” 2003, nr 1/2, s. 144. Niestety, z niewiadomych powodów, ostatecznie autorzy zrezygnowali z tego, jakże cennego, elementu aparatu pomocniczego.

¹⁹ *Encyklopedia wiedzy o prasie*, dz. cyt.

²⁰ Materiał kwalifikowano *de visu manualnie*, wpisując hasła do bazy, po czym artykuły hasłowe do haseł zakwalifikowanych do podzasobu zeskanowano w technice OCR.

wym. Pierwsze jej dwa poziomy miały charakter ilościowy, gdzie porównano, które z haseł występują w obu wydaniach, a które tylko w jednym (poziom pierwszy), a następnie, o ile hasła wystąpiły w obu wydaniach, porównywano ile haseł ma definicje tożsame, ile takie same pod względem treści, natomiast różne pod względem redakcji językowej, ile zaś zmieniło znaczeniowo swoje brzmienie (poziom drugi). Jeśli jakieś hasło zmieniło swoją treść jakościowo, a nie formalnie, analizowano je na poziomie trzecim, który ma charakter jakościowy; na tym etapie ustalono, ile haseł rozszerzyło/zawężyło znaczenie i/lub zwiększyło/zmniejszyło liczbę znaczeń, a przede wszystkim – w jaki sposób. Materiał leksykalny (terminy i ich definicje) poddany badaniu na trzecim poziomie analizy został przedstawiony na końcu artykułu – zob. Aneks. Oprócz tej zasadniczej analizy porównawczej, przy pierwszym poziomie analizy pokazano także, jak prezentuje się na tle pełnego zasobu słowników podczasób prasoznawczy, co umożliwiło statystyczne zobrazowanie przemian ilościowych w kwestii terminologii prasoznawczej. Analizę taką uznano za potrzebną, ponieważ na jej podstawie pośrednio można wnioskować o kondycji prasoznawstwa i jego statusie w obrębie bibliologii. Zastosowana metoda należy do zespołu językoznawczych metod porównawczych. Jest to metoda konfrontatywna, której procedura zakłada opis identyczności i różnic w dwóch lub więcej elementach (w tym przypadku – w PSB₁ i PSB₂).

Analiza materiału

Po zakończeniu prac nad kwalifikowaniem haseł, uzyskano listę łącznie 148. haseł. Analiza na **pierwszym poziomie** wykazała, że w podczasobie prasoznawczym PSB₁ znalazło się 78 haseł, a w PSB₂ – 146. Oznacza to, że w wydaniu z 2011 r. dodano 70 haseł z zakresu prasoznawstwa, 5 haseł zyskało dodatkowe znaczenie z zakresu prasoznawstwa, a 2 usunięto²¹.

²¹ Są to: „Nagłówki dziennika”, „Sprawozdania”.

Tabela 1. Podzasób haseł z zakresu prasoznawstwa na tle ogólnego zasobu haseł PSB

Zasób		PSB ₁		PSB ₂	
Liczba haseł*		2166		4218	
	oraz odsyłacze		701		929
	razem:		2867		5147
Liczba haseł prasoznawczych, nie licząc odsyłaczy		78		146	
Udział haseł prasoznawczych wśród haseł (nie licząc odsyłaczy)		3,60%		3,46%	

* Dane te zebrane w trakcie manualnego zliczenia, uściślają pojawiające się w różnych miejscach przybliżone szacunki autorów, wydawców lub recenzentów słowników, wedle których PSB₁ miałyby liczyć około 3000 haseł, a PSB₂ – 5000–5700.

Źródło: opracowanie własne na podstawie zawartości PSB₁ i PSB₂

Z tabeli 1. wynika, że udział terminologii prasoznawczej w obrazie leksykograficznym języka w zakresie bibliologii, czy też może dokładniej – udział terminologii ściśle prasoznawczej wykorzystywanej według leksykografów w pracy bibliotekarzy – w ciągu półwiecza nieznacznie się obniżył i w dalszym ciągu pozostaje na bardzo niskim poziomie. Na podstawie zestawionych podzasobów, wyłoniono zbiór 76. haseł gotowych (bo mających definicje w obu wydaniach) do **drugiego poziomu** analizy. Stwierdzono, że w zbiorze tym:

- 9 haseł²² ma definicje identyczne w obu wydaniach (a więc zostały dosłownie przepisane; tu zaliczano także przypadki, kiedy jedyną zmianą były poprawki ortograficzne, interpunkcyjne lub gramatyczne – za przykład niech posłuży artykuł hasłowy „Entrefilet”),

²² Są to: „Czasopismo recenzyjne”, „Dwumiesięcznik”, „Dwu Rocznik”, „Entrefilet”, „Organ”, „Prenumerować”, „Pręt do gazet”, „Zeszyt bieżący”, „Żurnal”.

- 19 haseł²³ ma to samo znaczenie, ale inaczej zredagowane językowo lub nieznacznie zmienione treściowo (tu za przykład służą artykuły „Czasopiśmiennictwo” czy „Przegląd”),
- pozostałych 48 haseł (których zestawienie zaprezentowano w aneksie) ma na tyle różne definicje, że ich treść nie może zostać uznana za tożsamą i istotnie zmieniła się w ciągu ostatniego półwiecza, co umożliwiałoby ich analizę na poziomie trzecim.

Z powyższych ustaleń wynika, że do **poziomu trzeciego** analizy – właściwej analizy porównawczej – ostatecznie zakwalifikowano 48 haseł. Różnice zaobserwowane między definicjami tych haseł dało się pogrupować w kilku kategoriach.

Najwięcej różnic polegało na **d o p r e c y z o w a n i u** definicji w PSB₂ względem PSB₁, często w formie dopisania przykładów lub określeń doprecyzowujących (12 przypadków). W definicjach uściślono dla kogo, w jakiej częstotliwości lub kiedy są wydawane poszczególne typy czasopism („Biuletyn”, „Dodatek ilustrowany”, „Gazeta”, „Jednodniówka”), wskazano cechy gatunków („Felieton”), dodano cechy dystynktywne („Odcinek”, „Ogłoszenia drobne”, „Specimen”, „Reportaż”, „Wydawnictwo ciągłe”, „Wydawnictwo periodyczne”) lub fakultatywne („Tygodnik”).

Drugą grupą różnic jest **r o z s z e r z e n i e** definicji (10), **z w i ę k s z e n i e** (9) lub **z m n i e j s z e n i e** liczby znaczeń (2). Rozszerzenie polegało na dopisaniu kolejnego nośnika lub typu dokumentu, w którym dane zjawisko mogło zaistnieć („Artykuł”, „Efemeryda”, „Nekrolog”) lub innych cech formalnych („Dwutygodnik”), rezygnacji z wiązania zjawiska z konkretnym nośnikiem („Zeszyt dodatkowy”), wskazaniu okoliczności lub celu będących przyczyną dla zaistnienia definiowanego zjawiska („Dodatek nadzwyczajny”, „Egzemplarz recenzyjny”, „Prasa podziemna”, „Zeszyt próbny”). W jednym przypadku rozszerzenie takie było błędne (w artykule hasłowym „Reporter” czytamy, że jest to „autor reportażu”, co wynika z faktu, że w PSB₂ za synonim reportera uznano reportażystę, co nie jest prawdą). Jeśli chodzi o definicje ze zwiększoną liczbą znaczeń, w 5. przypadkach dopisano znaczenie prasoznawcze („Komunikat”, „Na-

²³ Są to: „Artykuł wstępny”, „Czasopismo bieżące”, „Czasopiśmiennictwo”, „Częstotliwość”, „Dodatek do czasopisma”, „Komitet redakcyjny”, „Korespondencja”, „Kwartalnik”, „Magazyn”, „Miesięcznik”, „Monitor”, „Nekrologia”, „Polemika”, „Przegląd”, „Seria”, „Tytuł pierwotny”, „Tytuł zeszytowy”, „Wycinek”, „Zeszyt specjalny”.

główek”, „Roczniki”, „Sprawozdanie”; w przypadku „Nagłówka” – dwa znaczenia), w pozostałych czterech dodane zostały znaczenia nieprasoznawcze. Natomiast usunięcie znaczenia z definicji polegało na usunięciu znaczenia w ogóle niebibliologicznego lub synonimicznego. Niektóre z definicji o zwiększonej lub zmniejszonej liczbie znaczeń, także jednocześnie miały te znaczenia doprecyzowane, co kwalifikuje je równolegle do drugiej grupy zmian.

Kolejna grupa różnic dotyczyła istotnej zmiany znaczenia definicji (3) z podgrupą zmian wywołanych przemianami różnego rodzaju (3) lub w ogóle nadania jej znaczenia prasoznawczego (5). „Czasopisma” zmieniły zakres częstotliwości ukazywania się, zyskały także przeznaczenie czytelnicze; „Periodyczność” z procesu stała się cechą (stosunkiem wobec czasu); „Prasa” z określenia potocznego stała się określeniem ścisłym i szczegółowo doprecyzowanym (o bardzo rozszerzonej liczbie desygnatów); „Gazetka ścienna” już nie jest powiązana ideologicznie z propagandą ustroju, ograniczyła się też liczba miejsc jej występowania; „Makieta gazety” zmieniła swój charakter technologiczny; „Mutacja” zaś nie łączy się już z opozycją centrum–provincia, tylko z rozbiem na regiony lub języki. „Almanach”, „Okienko”, „Recenzja”, „Varia”, „Wkładka” z kolei zyskały znaczenia związane z ich obecnością w świecie prasy.

Ostatnim rodzajem różnic, tym razem formalnym, było zastąpienie wyliczenia wyrazów bliskoznacznych pełnymi definicjami (co było nieodzowne, gdyż zjawisko *ignotum per ignotum* jest błędem logicznym w definiowaniu). W ten sposób poprawne definicje zyskały „Ogłoszenie” i „Streszczenie”.

Podsumowanie

Z powyższej analizy wynika, że słownictwo prasoznawcze ma – według autorów PSB – niewielki udział w języku, którym fachowi bibliotekarze mogą się posługiwać i tylko niewielkiej części jego znaczeń będą poszukiwać. Na ogólną liczbę 76. haseł, 48 z nich (63%) wymagało zmiany treściowej, głównie polegającej na doprecyzowaniu i rozszerzeniu bądź zawężeniu ich znaczeń. Wynika to jednak raczej z faktu niskiego poziomu opracowania wydania z 1955 r., a więc potrzeby usuwania usterek, niż

ze zmian, jakie dokonały się w świecie. Tak więc większość zmian obserwowanych w definicjach nie wynikała z ich faktycznego dostosowania do świata współczesnego, a z usuwania błędów i nieścisłości w definicjach. Interesujące wnioski mogłyby płynąć z analizy, jaka część haseł wprowadzonych pierwszy raz w 2011 r. (70 haseł) była spowodowana usunięciem przeoczenia w 1955 r., a jaka – postępem i rozwojem prasoznawstwa. Interesujące byłoby również sprawdzenie, jaki procent terminologii prasoznawczej (np. zgromadzonej w *Encyklopedii wiedzy o prasie*) stanowią terminy prasoznawcze, uwzględnione w kolejnych wydaniach PSB. Nie było to jednak przedmiotem tej pracy, podobnie jak szczegółowe badanie poprawności formalnej czy znaczeniowej definicji (byłaby to analiza materiału jednego lub drugiego wydania, a nie porównywanie ich). Wydaje się więc, że analiza tego rodzaju, przynajmniej w optyce obu wydań *Podręcznego słownika bibliotekarza*, nie pozwala na uogólnianie wniosków, tak jak zakładano to w początkowej fazie badań.

Aneks: Treść definicji zakwalifikowanych do trzeciego poziomu analizy

Hasło	PSB ₁	PSB ₂
DOPRECYZOWANIE DEFINICJI		
Biuletyn	Wydawnictwo o charakterze aktualnym pojawiające się periodycznie lub okolicznościowo, publikowane z ramienia jakiejś instytucji.	Wydawnictwo o charakterze aktualnym pojawiające się periodycznie lub okolicznościowo, publikowane przez instytucję, stowarzyszenia; przeważnie dla członków, w celu przekazania informacji bieżących o obszarze działalności; często element tytułu czasopism naukowych.
Dodatek ilustrowany	Dodatek do czasopisma zawierający ilustracje, czasem z tekstem słownym.	Dodatek, wkładka do czasopisma zawierająca ilustracje lub drukowana w kolorze część czasopisma, ukazująca się w stałym terminie.
Felieton	1. Odcinek dziennika najczęściej u dołu strony zawierający utwory literackie lub naukowe. 2. Utwór literacko-dziennikarski.	1. Dolna, odcięta linia, część kolumny dziennika, zawierająca materiały o charakterze literackim, naukowym, krytycznym. 2. Jeden z podstawowych gatunków publicystyki, odznaczający się swobodą stylu i kompozycji, wyraźnie eksponujący subiektywne poglądy autora, który w specyficzny sposób dyskutuje z przyzwyczajeniami, przeświadczeniami i oczekiwaniami czytelnika. F. podejmuje z reguły tematykę aktualną w danym czasie, nie jest jednak nigdy oficjalnym komentarzem do wydarzeń. Ogłaszany w odstępach tygodniowych w dziennikach i tygodnikach, stanowi stałą pozycję nazywaną kroniką tygodniową.
Gazeta	Wydawnictwo periodyczne, informacyjne i aktualne wychodzące nie rzadziej niż dwa razy na tydzień.	Wydawnictwo periodyczne informujące o wydarzeniach aktualnych, interesujących możliwie najszerszy ogół publiczności, ukazujące się częściej niż raz w tygodniu (z reguły codziennie).

Aneks: Treść definicji zakwalifikowanych do trzeciego poziomu analizy (cd.)

Hasło	PSB ₁	PSB ₂
DOPRECYZOWANIE DEFINICJI		
Jednodniówka	Wydawnictwo okolicznościowe, budową zbliżone do gazety, często stające się pierwszym numerem czasopisma.	Wydawnictwo podobne do czasopisma lecz jednorazowe, najczęściej okolicznościowe (np. wydane w trakcie trwania zjazdu jakiejś organizacji), stające się często próbnym (pierwszym) numerem czasopisma.
Odcinek	1. Określone, najczęściej u dołu strony, miejsce w dzienniku. 2. Kolejny fragment utworu drukowanego w określonym miejscu dziennika lub czasopisma.	1. Część dolna kolumny w czasopiśmie, oddzielona linią poziomą, zawierająca najczęściej teksty literackie. 2. Kolejny fragment utworu drukowanego w dzienniku lub czasopiśmie.
Ogłoszenia drobne	Dział w czasopiśmie poświęcony płatnym, niewielkim ogłoszeniom z różnych dziedzin.	Dział w czasopiśmie, zawierający płatne, niewielkie ogłoszenia z różnych dziedzin, służące reklamie i stanowiące jedno z podstawowych źródeł dochodu prasy.
Reportaż	Utwór literacko-dziennikarski zawierający sprawozdanie z aktualnego wydarzenia lub zagadnienia. Potocznie: każde sprawozdanie dziennikarskie z terenu.	Gatunek publicystyczno-literacki (często filmowy), obejmujący utwory o charakterze sprawozdań z wydarzeń, których autor był bezpośrednim świadkiem lub uczestnikiem.
Specimen	W bibliotekarstwie: pojedynczy zeszyt czasopisma skatalogowany jako druk zwarty ze względu na jego zawartość.	Pojedynczy zeszyt wydawnictwa, poświęcony w całości jakiejś kwestii, osobie lub instytucji, mogący stanowić samodzielną jednostkę bibliograficzną i katalogową.
Tygodnik	Czasopismo wychodzące raz na tydzień.	Czasopismo ukazujące się raz na tydzień, często część składowa tytułu czasopisma.

Aneks: Treść definicji zakwalifikowanych do trzeciego poziomu analizy (cd.)

Hasło	PSB ₁	PSB ₂
DOPRECYZOWANIE DEFINICJI		
Wydawnictwo ciągłe	Wydawnictwo wychodzące częściami bez przewidzianego z góry zakończenia, w określonych lub nieokreślonych odstępach czasu.	Wydawnictwo o nieprzewidzianym z góry zakończeniu, ukazujące się w określonych lub nieokreślonych odstępach czasu częściami opatrzonymi wspólnym tytułem i zwykłe oznaczonymi numerycznie lub chronologicznie (zeszyty, tomy, roczniki). Do w.c. należą gazety, o różnej częstotliwości regularnej i nieregularnej, czasopisma, roczniki.
Wydawnictwo periodyczne	Wydawnictwo ciągłe, ukazujące się (lub mające się ukazywać) w określonych odstępach czasu (od dziennika do rocznika).	Wydawnictwo ciągłe, ukazujące się w określonych odstępach czasu, z zasady pod tym samym tytułem i z kolejną numeracją poszczególnych części; za w.p. uważa się gazety i czasopisma.
ROZSZERZENIE DEFINICJI		
Artykuł	1. W czasopiśmie rozprawka naukowa lub publicystyczna. 2. W prawodawstwie jeden z ustępów składających się na ustawę, rozporządzenie, traktat itp., inaczej paragraf.	1. Praca publicystyczna, literacka lub naukowa umieszczona w czasopiśmie, encyklopedii itp. 2. Zamknięta logicznie część ustawy lub umowy; paragraf.
Dodatek nadzwyczajny	Numer dziennika wydany poza normalną kolejnością zeszytów z okazji ważnego wydarzenia.	Specjalne wydanie czasopisma bez względu na jego cykl wydawniczy (poza normalną kolejnością numerów), spowodowane wydaniem o dużej wadze lub nadejściem wiadomości o szczególnej doniosłości.
Dwutygodnik	Czasopismo ukazujące się co dwa tygodnie.	Czasopismo ukazujące się co dwa tygodnie (26 numerów rocznie) albo dwa razy w miesiącu (24 numery rocznie).

Aneks: Treść definicji zakwalifikowanych do trzeciego poziomu analizy (cd.)

Hasło	PSB ₁	PSB ₂
ROZSZERZENIE DEFINICJI		
Efemeryda	Czasopismo, które wkrótce po ukazaniu się przestało wychodzić.	Krótkotrwałe lub niesystematycznie ukazujące się czasopismo, które wkrótce po ukazaniu się przestało wychodzić; niekiedy również broszura, druk ulotny o aktualnej treści, lecz przemijającym znaczeniu.
Egzemplarz recenzyjny	Egzemplarz bezpłatny wysyłany przez nakładcę do prasy (rzadziej do osoby prywatnej) dla uzyskania recenzji.	Egzemplarz dzieła dostarczany bezpłatnie przez wydawców lub instytucje księgarskie odpowiednim osobom lub redakcjom gazet i czasopism dla przygotowania recenzji i zapowiedzi wydawniczej.
Nekrolog	Wiadomość o śmierci określonej osoby umieszczona w czasopiśmie. Krótka wzmianka o zmarłej osobie.	Wiadomość o śmierci określonej osoby podana do wiadomości ogólnej, umieszczona w czasopiśmie lub innym dokumencie, często połączona z krótką wzmianką o zmarłej osobie.
Prasa podziemna	Wydawnictwa periodyczne treści politycznej wydawane nielegalnie.	Wydawnictwa periodyczne (najczęściej treści politycznej) nielegalnie publikowane i kolportowane.
Reporter	Dziennikarz zbierający wiadomości bieżące dla dziennika.	Dziennikarz zbierający aktualne informacje o autentycznych wydarzeniach, ludziach i sytuacjach; autor reportaży.
Zeszyt dodatkowy	Wydawnictwo samoistny dodatek do książki lub czasopisma w formie zeszytu.	Wydawnictwo samoistny dodatek do czasopisma lub książki, zawierający materiały dotyczące aktualnych wydarzeń, sprawozdania z konferencji, uzupełnienia wcześniej opublikowanych części wydawnictwa, spisy ich treści i indeksy.
Zeszyt próbny	Luźny zeszyt wydawnictwa rozsyłany w celach propagandowych.	Luźny zeszyt wydany w celu zorientowania przyszłych współautorów publikacji w jej formie i charakterze, zdobycia miarodajnych wypowiedzi oraz pozyskania przyszłych nabywców.

Aneks: Treść definicji zakwalifikowanych do trzeciego poziomu analizy (cd.)

Hasło	PSB ₁	PSB ₂
ZWIĘKSZENIE LICZBY ZNACZEŃ DEFINICJI		
Dział	Dział (w czasopiśmie) zob. Rubryka (3). [W czasopismach dział poświęcony jednemu rodzajowi wiadomości.]	1. Jednostka organizacyjna biblioteki utworzona celem realizacji określonych zadań, posiadająca stały zespół pracowników i kierowana przez powołaną do tej funkcji osobę. 2. Odrębna tematycznie, ukazująca się regularnie część gazety lub czasopisma, mająca swe stałe miejsce i formę graficzną, np. dział sportowy, dział listów do redakcji. 3. W klasyfikacji zob. Klasa.
Dziennik	1. Gazeta codzienna. 2. Systematyczne zapiski dotyczące codziennych zdarzeń; inaczej Dziariusz.	1. Gazeta ukazująca się codziennie (ewentualnie 2 razy dziennie) lub kilka razy w tygodniu. 2. Zapiski o charakterze osobistym prowadzone codziennie – pamiętnik, dziariusz. 3. Księga o charakterze urzędowym, w której prowadzone są codzienne zapisy czynności służbowych (dziennik pracy biblioteki, dziennik podawczy itp.). 4. Bieżące wiadomości podawane przez radio, telewizję.
Dziennikarstwo	1. Zespół umiejętności związanych z pracą dziennikarską. Zt. Czasopiśmiennictwo, Publicystyka. 2. Zawód dziennikarza.	1. Działalność obejmująca zbieranie i opracowywanie materiałów prasowych dla środków masowego przekazu. 2. Nauka o dziennikarstwie. 3. Zawód dziennikarza; ogół dziennikarzy.
Komunikat	1. Zawiadomienie udzielone oficjalnie. 2. Tytuł czasopisma informacyjnego. 3. Sprawozdanie z pracy przedstawione na sesji naukowej.	1. Oficjalna wiadomość, informacja podana do powszechnej wiadomości. 2. Wypowiedź wyrażona przez pewien system znaków (np. w języku naturalnym, synkretycznym języku filmu), przekazywana za pośrednictwem odpowiedniego kanału. 3. Częsty tytuł czasopisma informacyjnego. 4. W prasoznawstwie: szczegółowa informacja niedziennikarska o cechach oficjalnego

Aneks: Treść definicji zakwalifikowanych do trzeciego poziomu analizy (cd.)

Hasło	PSB ₁	PSB ₂
ZWIĘKSZENIE LICZBY ZNACZEŃ DEFINICJI		
		dokumentu, przekazana jako urzędowy tekst za pośrednictwem czasopism do wiadomości ogółu w sprawach uznanych przez nadawcę za szczególnie ważne, aktualne i pilne. 5. Sprawozdanie z pracy przedstawione na sesji naukowej.
Nota	1. Zapis dla pamięci. 2. Wzmianka w czasopiśmie lub dłuższy przypis w książce. 3. W dyplomacji pismo rządu jednego państwa do drugiego.	1. Zapis dla pamięci. 2. Wypis materiałowy dla celów naukowych, dydaktycznych itp. 3. Wzmianka w czasopiśmie lub dłuższy przypis w książce. 4. W dyplomacji: pismo rządu jednego państwa do drugiego.
Nagłówek	Napis nad tekstem, rozpoczynający tekst lub nazywający go.	1. Napis nad tekstem, rozpoczynający tekst lub nazywający go. 2. W czasopiśmie tytuł główny wypowiedzi prasowej, działu lub rubryki razem z ewentualnymi nadtytułami i podtytułami. N. informuje o treści i formie wypowiedzi, zachęca do jej przeczytania, oddziela od siebie poszczególne wypowiedzi, uatrakcyjnia graficznie kolumnę. 3. Tekst tytułowy zamieszczony na pierwszej kolumnie czasopisma, zawierający poza nazwą czasopisma inne dotyczące go informacje, np. rok założenia, częstotliwość ukazywania się, oznaczenie kolejności numeru, cenę.
Rocznik	1. Czasopismo ukazujące się raz na rok. 2. Roczny komplet czasopisma. 3. Kolejny rok wychodzenia czasopisma w odróżnieniu od roku wydania. 4. Rodzaj kroniki zob. Roczniki.	1. Czasopismo ukazujące się raz w roku. 2. Komplet numerów czasopisma wydanych w ciągu roku. 3. Kolejny rok ukazywania się czasopisma, w odróżnieniu od roku wydania. 4. Często część składowa tytułu nie tylko czasopisma ukazującego się raz w roku, np. kwartalnik pt. „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego”. 5. Rodzaj kroniki.

Aneks: Treść definicji zakwalifikowanych do trzeciego poziomu analizy (cd.)

Hasło	PSB ₁	PSB ₂
ZWIĘKSZENIE LICZBY ZNACZEŃ DEFINICJI		
Rubryka	<p>1. W starym rękopisie lub druku nadpis, tytuł rozdziału itp. wpisywany czerwienią przez rubrykatora</p> <p>2. W formularzach i wykazach przestrzeń między dwiema liniami pionowymi do wpisywania cyfr lub nazw przedmiotów (pojęć) wymienionych w nagłówku.</p> <p>3. W czasopismach dział poświęcony jednemu rodzajowi wiadomości</p>	<p>1. W rękopisie: litera, wyraz lub zdanie, wykonane zazwyczaj czerwoną farbą w odróżnieniu od całości tekstu pisanego na czarno lub innym kolorem.</p> <p>2. Rodzaj czerwieni (łac. rubrica terra = czerwona ziemia), nieorganiczny barwnik uzyskiwany z glinki, której głównym składnikiem jest bezwodny lub uwodniony tlenek żelaza (rubrum).</p> <p>3. Miejsce do wpisywania danych w formularzach, księgach rachunkowych, księgach inwentarzowych.</p> <p>4. Stałe miejsce w czasopiśmie i dziennikach, poświęcone określönemu rodzajowi informacji (rubryka ogłoszeń, wypadków).</p>
Sprawozdanie	<p>Pisemne lub ustne przedstawienie przebiegu zebrania, dokonanych prac naukowych, administracyjnych, rachunkowych itp.</p>	<p>1. Dokument zawierający pisemne lub ustne przedstawienie przebiegu jakiegö działalności, opis wypadków, zdarzeń.</p> <p>2. Często spotykany tytuł wydawnictw periodycznych („Sprawozdania...”), publikowanych przez różne instytucje, dotyczących ich działalności.</p>
ZMNIJSZENIE LICZBY ZNACZEŃ DEFINICJI		
Dziennikarz	<p>1. Osoba zawodowo pisująca do dzienników.</p> <p>2. Stały pracownik (redaktor) w redakcji czasopisma.</p>	<p>Pracownik wydawnictwa prasowego, agencji prasowej, a także radia i telewizji zajmujący się zawodowo dziennikarstwem.</p>
Zeszyt	<p>1. Jednostka w wydawnictwie zeszytowym, numer czasopisma.</p> <p>2. W archiwistyce: poszyt stanowiący samodzielnie całość.</p> <p>3. Karty papieru zszyte na zgięciu, ujęte w okładkę papierową, służące do notat, prac szkolnych itp.</p>	<p>1. Jednostka w obrębie czasopisma, wydawnictwa zbiorowego, wielotomowego wydawnictwa zwarteo, nosząca tytuł wspólny dla całego wydawnictwa i kolejną numerację.</p> <p>2. W archiwistyce: poszyt stanowiący samodzielną całość.</p>

Aneks: Treść definicji zakwalifikowanych do trzeciego poziomu analizy (cd.)

Hasło	PSB ₁	PSB ₂
ZMIANA ZNACZENIA DEFINICJI		
Czasopismo	Wydawnictwo periodyczne od dziennika do rocznika; niekiedy oznaczenie wydawnictwa periodycznego ukazującego się raz na tydzień lub rzadziej w odróżnieniu od dziennika.	Wydawnictwo periodyczne o ograniczonej częściowo aktualności i uniwersalności treści (różnorodność zawartości i współtwórców), ukazujące się w określonych odstępach czasu (nie częściej niż raz w tygodniu, w przeciwieństwie do gazety). Cz. skierowane jest najczęściej do czytelników zainteresowanych określoną tematyką lub określonego zawodu. W bibliotekarstwie każde wydawnictwo periodyczne, a więc także i dziennik.
Periodyczność (wydawnicza)	Ukazywanie się wydawnictw ciągłych w stałych odstępach czasu.	Określenie wskazujące na ukazywanie się wydawnictw ciągłych w stałych odstępach czasu (liczba numerów wydana w określonym czasie). P. wyraża stosunek prasy i zawartych w niej publikacji do czasu i warunkuje ciągłość oddziaływania na czytelników.
Prasa	Potocznie: ogół wydawnictw periodycznych treści politycznej ukazujących się nie rzadziej niż raz na tydzień.	Ogół wydawnictw periodycznych w postaci pism codziennych (gazet) i czasopism (tygodników, dwutygodników, miesięczników, kwartalników, roczników), wychodzących w danym kraju i danym czasie, rozpowszechnianych publicznie i odzwierciedlających wszechstronnie rzeczywistość (zwłaszcza aktualne procesy społeczne, polityczne, gospodarcze i kulturalne).
ZMIANA ZNACZENIA Z POWODU PRZEMIAN TECHNOLOGICZNYCH, SPOŁECZNYCH, IDEOLOGICZNYCH		
Gazetka ścienna	Czasopismo pisane ręcznie, na maszynie lub drukowane, zwykle z ilustracjami, zawierające informacje polityczno-społeczne i wiadomości	Rodzaj gazety wykonanej ręcznie lub drukowanej, zwykle z ilustracjami, przeznaczonej do wywieszenia na ścianie, np. w szkole, biurze.

Aneks: Treść definicji zakwalifikowanych do trzeciego poziomu analizy (cd.)

Hasło	PSB ₁	PSB ₂
ZMIANA ZNACZENIA Z POWODU PRZEMIAN TECHNOLOGICZNYCH, SPOŁECZNYCH, IDEOLOGICZNYCH		
	z terenu pracy, przeznaczone do wywieszania na ścianie w zakładzie, szkole, fabryce, biurze, świetlicy.	
Makieta gazety	Wzór przełamania szpalt składu drukarskiego numeru gazety ułożony z odbitek korektorskich pociętych i naklejonych na arkusze papieru wielkości gazety.	Plan rozmieszczenia na kolumnie artykułów, ilustracji, ogłoszeń oraz elementów graficznych, stanowiący podstawę do łamania gazety.
Mutacja	Część nakładu gazety, najczęściej przeznaczona na prowincję, bądź ze zmianą tytułu i wiadomości lokalnych (mutacja terenowa), bądź też tylko z opóźnieniem daty o jeden dzień (mutacja prowincjonalna).	Wydanie gazety częściowo zmienione, dostosowane do lokalnych potrzeb informacyjnych określonego regionu. Także wydanie gazety w języku obcym.
WŁĄCZENIE ELEMENTU PRASOZNAWCZEGO DO DEFINICJI		
Almanach	Kalendarz z przewagą treści genealogicznej lub historycznej, np. Almanach gotajski.	1. Rocznik zawierający oprócz danych kalendarzowych różne porady, przepowiednie, opowiadania. 2. Periódyk lub druk okolicznościowy zawierający utwory różnych pisarzy (np. tworzących grupę literacką), prace naukowe itp., powstałe w tym samym czasie. 3. Publikacja ukazująca się raz w roku zawierająca artykuły z określonej dziedziny, np. nauki, sztuki, kolekcjonerstwa. 4. W średniowieczu tablice kalendarza astronomicznego, znane w Europie już w XIII w.

Aneks: Treść definicji zakwalifikowanych do trzeciego poziomu analizy (cd.)

Hasło	PSB ₁	PSB ₂
WŁĄCZENIE ELEMENTU PRASOWANOWCZEGO DO DEFINICJI		
Okienko	Otoczone ramką miejsce w kartotece, kłamrze katalogowej, szufladce itp. przeznaczone do wkładania szyldzików z napisami.	1. Wyodrębniony graficznie i niekiedy za pomocą ramki fragment kolumny w czasopiśmie. 2. W drukarstwie: wcięcie tekstu z lewej strony kolumny w celu umieszczenia w nim tytułiku.
Recenzja	Krytyczna ocena utworu, dzieła sztuki lub wystawy, koncertu itp.	Opublikowana w prasie lub w innych środkach masowego przekazu krytyczna ocena dzieła literackiego, muzycznego, naukowego itp., omawiająca zarówno jego treść, jak i sposób opracowania oraz wykonania.
Varia	Książki, utwory z różnych dziedzin.	1. Rzeczy różne. Teksty (druki i rękopisy) razem wydane lub przechowywane, będące zbiorem prac z różnych dziedzin. 2. W czasopiśmie: dział zawierający informacje różnego typu.
Wkładka	Luźna kartka włączona do książki, zawierająca objaśnienia, errata itp.	Luźny dodatek jedno- lub wielostronowy, załączany do czasopisma lub książki, zawierający materiał reklamowy, kalendarz, reprodukcje wykonane inną techniką druku, komunikat o warunkach prenumeraty, spis bibliograficzny, objaśnienia, erratę itp.
ZASTĄPIENIE BLISKOZNACZNIKÓW PEŁNĄ DEFINICJĄ		
Ogłoszenie	Anons, inserat.	Zawiadomienie lub reklama w postaci tekstu zamieszczonego w prasie, plakatu itp., mające na celu reklamowanie jakiegoś towaru lub usług, także bibliotecznych.
Streszczenie	Resume, epitom.	Krótką informacja o zawartości treściowej dzieła, często podawana także w językach obcych, umieszczana na ogół po tekście głównym.

Bibliografia

- Czapnik Grzegorz, Gruszka Zbigniew, Tadeusiewicz Hanna, *Podręczny słownik bibliotekarza*, Warszawa 2011.
- Dembowska Maria, *Z myślą o nowym wydaniu słownika bibliotekarza*, „Przegląd Biblioteczny” 1957, nr 1, s. 24–42.
- Encyklopedia wiedzy o książce*, pod red. Aleksandra Birkenmajera, Bronisława Kocowskiego, Jana Trzynadłowskiego, Wrocław 1971.
- Encyklopedia wiedzy o prasie*, pod red. Juliana Maślanki, Wrocław 1976.
- Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, pod red. Karola Głombiowskiego, Bolesława Świdorskiego, Heleny Więckowskiej, Wrocław 1976.
- Grygrowski Dariusz, *Podręczny słownik bibliotekarza – nowa edycja*, „Poradnik Bibliotekarza” 2012, nr 3, s. 19.
- Herden Elżbieta, *Podręczny słownik bibliotekarza / Grzegorz Czapnik, Zbigniew Gruszka, Hanna Tadeusiewicz. – Warszawa, 2011*, „Roczniki Biblioteczne” 2012, s. 225–228.
- Karkowski Bogumił, „*Słownik bibliotekarza*” – rozważania przed nowym wydaniem, „Przegląd Biblioteczny” 2003, nr 1/2, s. 139–145.
- Kiedrzyńska W[anda], *Podręczny słownik bibliotekarza / Helena Więckowska, Hanna Pliszczyńska. – Warszawa, 1955*, „Normalizacja” 1955, nr 8, s. 488–489.
- Kołodziejska Jadwiga, Kołodziejski Wojciech, *Podręczny słownik bibliotekarza / Helena Więckowska, Hanna Pliszczyńska. – Warszawa, 1955*, „Przegląd Biblioteczny” 1955, nr 3/4, s. 319–327.
- Migoń Krzysztof, *Nauka o książce. Zarys problematyki*, Wrocław 1984.
- Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*, oprac. Bożenna Bojar, Warszawa 2002.
- Słownik encyklopedyczny terminologii języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*, pod red. Bożenny Bojar, Warszawa 1993.
- Słownik terminologiczny informacji naukowej*, pod red. Marii Dembowskiej, Wrocław 1979.
- Wawrzyńczyk Jan, *Podręczny słownik bibliotekarza / Grzegorz Czapnik, Zbigniew Gruszka, Hanna Tadeusiewicz. – Warszawa, 2011*, „Slavia Orientalis” 2012, nr 4, s. 533–536.
- Więckowska Helena, Pliszczyńska Hanna, *Podręczny słownik bibliotekarza*, Warszawa 1955.

Współczesne polskie drukarstwo i grafika książki. Mały słownik encyklopedyczny, [pod red. Brunona Kleszczyńskiego i Krzysztofa Racinowskiego], Wrocław 1982.

Współczesne polskie introligatorstwo i papiernictwo. Mały słownik encyklopedyczny, [pod red. Jerzego Celmy-Panka i Stefana Libiszowskiego], Wrocław 1986.

Współczesne polskie księgarstwo. Mały słownik encyklopedyczny, [pod red. Radosława Cybulskiego], Wrocław 1981.

Comparison of the lexical resource of both editions of the *Podręczny słownik bibliotekarza* on the example of vocabulary in the field of press studies

ABSTRACT: Using the linguistic comparative method, the first (1955) and second edition (2011) of the *Podręczny słownik bibliotekarza* were checked for similarities and differences in the lexicographic world view of the press vocabulary. The analysis was preceded by an outline of the advantages and disadvantages of both editions. The analysis proceeded on three levels, which were of quantitative and qualitative character. The first level compared which of the entries appear in both editions, and which only in one. In this way, a list of 148 entries in the field of press was obtained (1955: 78 – 3.60% of all entries; 2011: 146 – 3.46%; 2011: 70 entries were added, 2 removed, and 5 non-press entries gained the press meaning). At the second level, the entries appearing in both editions (76 entries) were checked for formal similarities and differences (if the entry has literally the same shape (9) / literally the same content but in a different language shape (19) / entry has different shape of content and language (48)). At the third level, the last category of entries was checked, what was the essence of the changes: clarification of definition (12), extension of definition (10), increase (9) or decrease (2) the number of definition meanings, change in the meaning of definitions (3), change in meaning due to technological, social or ideological transformations (3), giving non-press definition the press meaning (5), replacing the enumeration of synonymous words with a full definition (2). The results of the analysis did not allow to draw general conclusions considering the trends in the development of press lexis/terminology: the majority of changes observed in the definitions did not result from their adaptation to the changes of the

modern world, but from the elimination of errors and inaccuracies. It was also not gauged which part of the entries introduced for the first time in 2011 was caused by the development of the press studies and which part was caused by the removal of the omissions from 1955.

KEYWORDS: „Podręczny słownik bibliotekarza”, press vocabulary, press, lexicographic world view.